

До недоліків інструмента 2-го типу слід віднести наявність бокової сили, що призводить до вигину штока з інструментом та інтенсивного спрацювання напрямних штока і протиножа.

Інструменти 3, 4 і 5-го типів більш складної форми, проте основний недолік ножа 2-го типу в них усунуто.

Запропоновану методику розрахунку технологічних навантажень, а також динаміку їх зміни слід використовувати для проектування різального інструмента, а також відповідних механізмів.

УДК 621.01

КІНЕМАТИКА ВАЖІЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ З ГРУПАМИ АССУРА I І II ВИДІВ

В.Р. Пасіка

Розглядається аналітична версія кінематичного аналізу важільних механізмів методом планів. Виведено лаконічні вирази для одержання кінематичних характеристик груп Ассура I і II видів. Ці вирази легко програмується і дають змогу проводити кінематичні дослідження механізмів II класу з розглядуваними групами Ассура.

Рассматривается аналитическая версия кинематического анализа рычажных механизмов методом планов. Выведены лаконичные формулы для получения кинематических характеристик групп Ассура I и II видов. Эти выражения легко программируются и дают возможность проводить исследования механизмов II класса с рассматриваемыми группами Ассура.

Пропонований метод розроблений на основі структурної класифікації механізмів за Ассуром. Згідно з цією класифікацією механізми другого класу складаються хоча б з одного механізму першого класу і приєднаних до нього груп Ассура другого класу. Вміння знаходити кінематичні характеристики груп Ассура II класу дає змогу проводити кінематичний аналіз механізмів II класу в цілому. Нижче подається кінематичний аналіз груп Ассура I і II видів.

Група Ассура I виду

При дослідженні груп Ассура I виду (рис.1) відомі: координати, вектори швидкості і пришвидшення зовнішніх кінематичних пар $x_H, y_H, x_M, y_M, \vec{v}_M(v_M, \gamma_m)$, $\vec{a}_M(a_M, \psi_m)$, $\vec{v}_H(v_H, \gamma_h)$, $\vec{a}_H(a_H, \psi_h)$, де γ і ψ – кути нахилу відповідних швидкостей і пришвидшень до осі Ox ; відстань між внутрішньою і зовнішніми кінематичними парами $l_i \equiv l_{ML}, l_j \equiv l_{HL}$.

Потрібно визначити положення ланок групи φ_i, φ_j та кутові швидкості і пришвидшення ланок $\omega_i, \omega_j, \varepsilon_i, \varepsilon_j$.

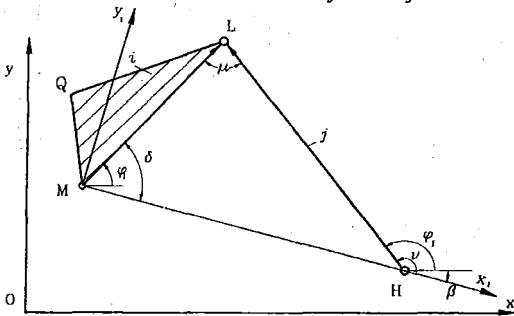

Рис.1. Група Ассура II класу I виду

Визначення положень ланок

Рух структурної групи розглядаємо відносно проведеної довільно нерухомої системи координат xOy . Проведемо рухому систему координат $x_1O_1y_1$, яка пов'язана з групою таким чином, щоб вісь x_1 проходила крізь зовнішні кінематичні пари M і H . Кут нахилу рухомої системи координат відносно нерухомої $\text{tg } \beta = (y_H - y_M) / (x_H - x_M)$. Чверть, в якій

лежить кут β , повністю визначається знаками чисельника і знаменника. Відстань між зовнішніми кінематичними парами $l_{MH} = \sqrt{(x_H - x_M)^2 + (y_H - y_M)^2}$. З трикутника ΔMLH за теоремою косинусів знаходимо косинуси кута передачі μ і кута δ нахилу i -ї ланки до осі x_1 : $\cos \mu = \frac{l_i^2 + l_j^2 - l_{MH}^2}{2l_i l_j}$, $\cos \delta = \frac{l_i^2 + l_{MH}^2 - l_j^2}{2l_i l_{MH}}$. Тоді кути нахилу ланок ML і HL до осі абсцис Ox дорівнюватимуть:

$$\varphi_i = \beta + \text{sign}(zG1) \cdot \delta, \quad \varphi_j = \beta + \text{sign}(zG1) \cdot (\delta + \mu), \quad (1)$$

де $zG1=1$ при правосторонньому контурі MLH , $zG1 = -1$ – при лівосторонньому.

Визначення швидкостей

Рівняння, що описує зміну швидкостей ланок групи, запишемо у векторному вигляді, виразивши швидкість внутрішньої кінематичної пари L через зовнішні M і H : $\vec{v}_{=M} + {}_M \vec{v}_L = \vec{v}_{=H} + {}_H \vec{v}_L$.

Розв'язувати дане рівняння будемо аналітично. Для цього спроекуємо рівняння на осі координат xOy і отриману систему алгебраїчних рівнянь розв'яжемо відносно невідомих кутових швидкостей:

$$\omega_i = \frac{|v_M| \cos(\varphi_j - \gamma_m) - |v_H| \cos(\varphi_j - \gamma_h)}{l_i \sin(\varphi_i - \varphi_j)}, \quad \omega_j = \frac{|v_M| \cos(\varphi_i - \gamma_m) - |v_H| \cos(\varphi_i - \gamma_h)}{l_j \sin(\varphi_i - \varphi_j)}. \quad (2)$$

Слід нагадати, що при обертанні ланок проти стрілки годинника відповідні кутові швидкості додатні, і навпаки.

Визначення пришвидшень

Рівняння, що описує пришвидшення ланок, запишемо у векторному вигляді, виразивши пришвидшення внутрішньої кінематичної пари L через пришвидшення зовнішніх кінематичних пар M і H : $\vec{a}_{=M} + {}_M \vec{a}_{=L} + {}_M \vec{a}_L^r = \vec{a}_{=H} + {}_H \vec{a}_{=L} + {}_H \vec{a}_L^r$. Спроєкуємо дане рівняння на осі координат xOy , і отриману систему алгебраїчних рівнянь розв'яжемо відносно невідомих кутових пришвидшень:

$$\varepsilon_i = \frac{|a_M| \cos(\psi_m - \varphi_j) - |a_H| \cos(\psi_h - \varphi_j) + \omega_j^2 l_j - \omega_i^2 l_i \cos(\varphi_i - \varphi_j)}{l_i \sin(\varphi_i - \varphi_j)},$$

$$\varepsilon_j = \frac{|a_M| \cos(\psi_m - \varphi_i) - |a_H| \cos(\psi_h - \varphi_i) + \omega_j^2 l_j \cos(\varphi_i - \varphi_j) - \omega_i^2 l_i}{l_j \sin(\varphi_i - \varphi_j)}. \quad (3)$$

Таким чином, для групи Ассура II класу I виду кінематичні характеристики визначені.

Група Ассура II виду

При дослідженні груп Ассура II виду (рис.2) завжди відомі: координати, вектори швидкості і пришвидшення зовнішньої обертальної кінематичної пари M – $\vec{l}_M(x_M, y_M)$, $\vec{v}_M(v_M, \gamma_m)$, $\vec{a}_M(a_M, \psi_m)$; кут нахилу напрямної ξ_q та ексцентриситет e для нерухомої напрямної; кут нахилу ξ_q , кутові швидкість ω_q і пришвидшення ε_q напрямної і координати довільної точки на напрямній Z_q , її швидкість $\vec{v}_{Z_q}(v_{Z_q}, \gamma_{zq})$ і пришвидшення

$\vec{a}_{Zq}(a_{Zq}, \psi_{Zq})$ для рухомої напрямної; геометричні розміри ланок групи $l_i \equiv l_{LM}, l_j \equiv l_{HL}, \varphi_{j_q}$.

Потрібно визначити кут нахилу φ_i ланки ML до осі Ox , її кутові швидкість ω_i та пришвидшення ε_q ; координати повзуна H в системі координат $xOy - x_H, y_H$ і в системі координат $x_qOy_q - x_{H_q} \equiv l_{EH}$; швидкість та пришвидшення повзуна H відносно його напрямної $q-q - \vec{v}_{H,q-q} \equiv_{H_q} \vec{v}_H, \vec{a}_{H,q-q} \equiv_{H_q} \vec{a}_H$.

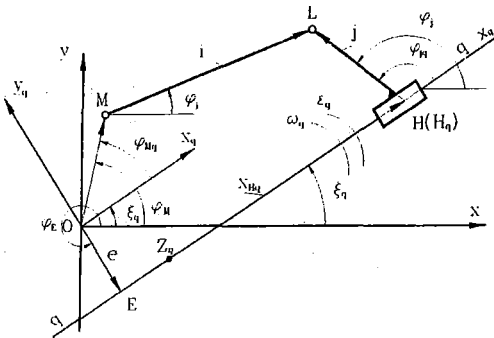

Рис. 2. Група Ассур II класу II виду

Визначення положень ланок

Положення ланок визначимо для двох випадків: при нерухомій і рухомій напрямній $q-q$.

Напрямна нерухома

Проведемо додаткову систему координат x_qOy_q під кутом ξ_q до системи xOy таким чином, щоб додатний напрям осі Ox_q збігався з додатним напрямом проєкції вектора $\vec{l}_i$ на цю вісь (рис.2). Закриємо векторний контур $\vec{l}_M + \vec{l}_i = \vec{e} + \vec{x}_{H_q} + \vec{l}_j$ і спроектуємо його на

осі x_qOy_q . Отриману систему алгебраїчних

рівнянь розв'яжемо відносно кута повороту гонка і положення поковзня:

$$\varphi_i = \arcsin \left\{ \frac{1}{l_i} [e \cdot ze + l_j \sin(\varphi_i - \xi_q) - l_M \sin(\varphi_M - \xi_q)] \right\} + \xi_q,$$

$$x_H = -e \cdot ze \sin \xi_q + x_{H_q} \cos \xi_q, \quad y_H = e \cdot ze \cos \xi_q + x_{H_q} \sin \xi_q, \quad (4)$$

де $ze = \text{sign}[\text{sign}(y_E \cos \xi_q) - \text{sign}(x_E \sin \xi_q)]$, $l_M = \sqrt{x_M^2 + y_M^2}$; e - ексцентриситет поковзня відносно нерухомої системи координат xOy , $\varphi_M = \text{arctg} \frac{y_M}{x_M}$,

$$x_{H_q} = l_M \cos \varphi_{M_q} + l_i \cos \varphi_{i_q} - l_j \cos \varphi_{j_q}, \quad x_{H_q} = l_M \cos(\varphi_M - \xi_q) + l_i \cos(\varphi_i - \xi_q) - l_j \cos \varphi_{j_q}.$$

Отже, положення групи визначене.

Напрямна рухома

При рухомій напрямній величини кута ξ_q нахилу напрямної $q-q$ до осі Ox і ексцентриситету e змінні. При цьому змінюватись буде і кут $q-q$ - нахилу ексцентриситету $e \equiv OE$ до осі Ox . Для знаходження невідомих величин e і φ_E записуємо рівняння напрямної $q-q$ і перпендикуляра $e \equiv OE$, опущеного на напрямну з початку координат O . Координати точки E становлять розв'язок отриманої системи координат: $x_E = (x_{Zq} \sin \xi_q - y_{Zq} \cos \xi_q) \sin \xi_q$, $y_E = (y_{Zq} \cos \xi_q - x_{Zq} \sin \xi_q) \cos \xi_q$.

Визначивши координати точки E , знаходимо величину ексцентриситету e і кут φ_E його нахилу до осі Ox : $e = \sqrt{x_E^2 + y_E^2}$, $\text{tg} \varphi_E = y_E / x_E$.

Кут нахилу гонка φ_i обчислюємо за дещо зміненим виразом

$$\varphi_i = \arcsin \left\{ \frac{1}{l_i} [e \sin \varphi_E + l_j \sin(\varphi_i - \xi_q) - l_M \sin(\varphi_M - \xi_q)] \right\} + \xi_q, \quad (5)$$

а положення поковзня – за отриманими вище (4) виразами аналогічно, як і для нерухомої напрямної.

Визначення швидкостей

Векторне рівняння, що описує швидкості групи Ассур II класу має вигляд $\vec{v}_{\underline{M}} + \vec{v}_{\underline{M}} = \vec{v}_{\underline{Z}_q} + \vec{v}_{\underline{Z}_q} + \vec{v}_{\underline{H}_q} + \vec{v}_{\underline{H}_q} + \vec{v}_{\underline{H}} + \vec{v}_{\underline{H}} = \vec{v}_{\underline{L}}$. Спроєктуємо дане рівняння на осі координат xOy і розв'яжемо отриману систему алгебраїчних рівнянь відносно невідомих кутової швидкості ω_i і швидкості v_{H_q} поковзня відносно напрямної:

$$\omega_i = \frac{-|v_M| \sin(\gamma_m - \xi_q) + |v_{Z_q}| \sin(\gamma_{z_q} - \xi_q) + \omega_q l_{H_q Z_q} + \omega_q l_j \cos(\varphi_j - \xi_q)}{l_i \cos(\varphi_i - \xi_q)},$$

$$v_{H_q} = \frac{|v_M| \cos(\varphi_i - \gamma_m) - |v_{Z_q}| \cos(\varphi_i - \gamma_{z_q}) - \omega_q l_{H_q Z_q} \sin(\varphi_i - \xi_q)}{\cos(\varphi_i - \xi_q)}. \quad (6)$$

Визначення пришвидшень

Виразивши у векторній формі пришвидшення внутрішньої кінематичної пари L через пришвидшення зовнішніх кінематичних пар M і H ,

$$\vec{a}_{\underline{M}} + \vec{a}_{\underline{M}} + \vec{a}_{\underline{L}} = \vec{a}_{\underline{Z}_q} + \vec{a}_{\underline{Z}_q} + \vec{a}_{\underline{H}_q} + \vec{a}_{\underline{H}_q} + \vec{a}_{\underline{H}} + \vec{a}_{\underline{H}} + \vec{a}_{\underline{L}}$$

і спроєктувавши це векторне рівняння на осі нерухомої системи координат xOy , після розв'язання системи алгебраїчних рівнянь і алгебраїчно-тригонометричних перетворень запишемо вирази для невідомих кутової швидкості гонка ε_i і відносного пришвидшення

$a_{H_q}^r$:

$$\varepsilon_i = \frac{|a_{Z_q}| \sin(\psi_{z_q} - \xi_q) - |a_M| \sin(\psi_m - \xi_q) + \varepsilon_q l_{H_q Z_q} + 2\omega_q \cdot v_{H_q}}{l_i \cos(\varphi_i - \xi_q)} \times$$

$$\times \frac{+ \omega_i^2 l_i \sin(\varphi_i - \xi_q) - \omega_q^2 l_j \sin(\varphi_j - \xi_q) + \varepsilon_q l_j \cos(\varphi_j - \xi_q)}{1},$$

$$a_{H_q}^r = \frac{|a_M| \cos(\psi_m - \varphi_i) - |a_{Z_q}| \cos(\psi_{z_q} - \varphi_i) + \omega_q^2 l_{H_q Z_q} \cos(\varphi_i - \xi_q) - (\varepsilon_q l_{H_q Z_q} + 2\omega_q \cdot v_{H_q}) \sin(\varphi_i - \xi_q) -}{\cos(\varphi_i - \xi_q)} \times$$

$$\times \frac{- \omega_i^2 l_i + \omega_q^2 l_j \cos(\varphi_j - \varphi_i) + \varepsilon_q l_j \sin(\varphi_j - \varphi_i)}{1}. \quad (7)$$

Якщо відносне пришвидшення повзуна і напрямної отримаємо зі знаком '+', ($a_{H_q}^r > 0$),

то кут нахилу цього пришвидшення до осі абсцис буде дорівнювати $\psi_{hh_q}^r = \xi_q$. Якщо

$a_{H_q}^r < 0$, то $\psi_{hh_q}^r = \xi_q + \pi$. Відстань від довільно вибраної на напрямній точки Z_q до

поковзня H обчислюємо за формулою $l_{Z_q H_q} = \frac{x_{H_q} - x_{Z_q}}{\cos \xi_q}$ і приймаємо з тим знаком, який отримуємо при обчисленні. Зі своїм знаком беруться кутові швидкість і пришвидження напрямної ω_q і ε_q , відносна швидкість повзуна і напрямної v_{H_q} .

УДК 686.12.056

ВПЛИВ ПРУЖНОГО КОВЗАННЯ НА РОБОТОЗДАТНІСТЬ ВИЩИХ КОНТАКТНИХ ПАР У ЦИКЛОВИХ МЕХАНІЗМАХ

Б.С. Стеців

Розглядаються умови роботи і спрацювання роликоопор при передачі руху контактуючими з ними поверхнями.

Рассматриваются условия работы и износа роликоопор при передаче движения контактирующими с ними поверхностями.

Вищі пари циклових механізмів, навіть коли вони і закриті, працюють в умовах абразивного спрацювання. Якщо скористатися викладками [2], середнє напрацювання такої пари при статичному навантаженні визначатиметься як

$$T_c = \frac{R_n \cdot [h] \cdot z}{I \cdot L_s \cdot n}, \quad (1)$$

де T_c – середній термін напрацювання; R_n – діюче нормальне зусилля; $[h]$ – допустиме спрацювання поверхні паза і ролика; I – інтенсивність спрацювання; L_s – шлях тертя; n – частота обертання водила (коромисла); z – кількість пазів у мальтійському хресті.

Оскільки не можна передбачити ступінь деформування матеріалів ролика і стінки паза, розглянемо випадок контакту, коли матеріал ролика деформується більше, бо навіть якщо вони виготовлені з однакових матеріалів, ролик деформуватиметься більше через нерівномірний розподіл внутрішніх напружень [1]. На смужці контакту (рис. 1) утворюються три зони: дві ковзання й одна зчеплення. У першій зоні матеріал ролика, деформуючись, проковзує відносно стінки паза. У зоні зчеплення, яка залежить від коефіцієнта кочення, проковзування відсутнє.

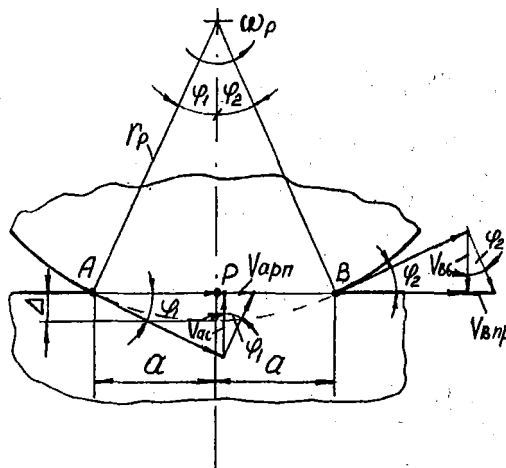

Рис. 1. Плани швидкостей в зоні контакту

За зоною зчеплення zdeформований матеріал ролика намагається відновити свою початкову форму і проковзує відносно поверхні паза. Для наочності і спрощення розуміння розглянемо плани швидкостей у крайових зонах. Як бачимо, при перекочуванні ролика швидкість його